

Šolske oblasti in slovensko šolstvo.

Zavezin delokrog, časovne razmere in resolucije okrajnih učiteljskih društev so zahtevale da smo bili neustojani v dotiki s šolskimi oblastmi. Pri delni vlad, pri poverjenstvu za uk in bogočastje ter pri višjem šolskem svetu letos nismo našli tolike pripravljenosti za ugodno razrešitev šolskih in učiteljskih vprašanih, kakor v prejšnji upravni dobi. Barometer njih naklonenosti do opravičenih naših zahtev je kazal včasih dobro, včasih pa slabo vreme, kakor je bilo pač politično ozračje. Naše ponižno mnenje je da morajo biti možje, katere je postavila država na odgovorna mesta, res močnejši v vsakem oziru. Povsod drugod so oblasti hvaležne organizacijam, če jim slednje pomagajo vršiti težavno poslovanje. **Nemogočega nismo nikdar zahtevali!** Lokalnega separatizma ne smemo gojiti na škodo skupnosti. Blagor domovine, katero srčno ljubimo, nam mora biti vedno v mislih: v učilnici, pri narodnem in prosvetnem delu in v pisarnah. Šolstvo naj se centralizira. Vse šole naj bodo pod državnim nadzorom. Država ne prevzema nikdar plačevanja službenih prejemkov učitelstva na zasebnih šolah, četudi imajo pravico javnosti. Iz tega vzroka moramo biti odločno tudi proti zasebnemu ženskem učiteljsku šolskih sester v Mariboru, ki naj ima po mnenju šolskih oblasti v svobodni državi prednost pred javnim ženskim učiteljskim. Kier je treba za pravilno vzgojo mladine posebnih konviktov ali internatov, naj jih odpre država na lastne stroške. Ali naj zopet hitimo z odprtimi jadrmi v nesrečno Šusterski-Lampetovo dobo? Moških učiteljskih je premalo, ženskih pa vsled zasebnih zavodov preveč. Hočemo, da dobe učiteljice, ki so se res posvetile učiteljskemu, službo in kruh. Omeji naj se nadprodukcija učiteljic, moškemu učiteljskemu naraščanju pa naj se mudi vstop v zadostni izmeri.

Naše stališče napram krainim šolskim svetom je znano. Na bivšem Kranjskem je funkcija članov v okrajnih šolskih svetih že davno potekla. Jezicek na tehtnici so v njih ljudje, ki jih je izbral prosluli deželni odbor, o katerem že davno ni ne duha ne sluha. Zanimiva je dozdevna rešitev okrajnih šolskih nadzornikov. Poverjenstvo za uk in bogočastje je ob prevratu dogovorno z učiteljskimi organizacijami postavilo na bivšem Stajerskem in Koroškem nove okrajne šolske nadzornike. Takrat se nam je na kompetentnem mestu zatrdilo da se izvrše ta imenovanja v duhu demokracije vedno dogovorno z nami. Z nasvetovanjem okrajnih šolskih nadzornikov na bivšem Kranjskem se te narzemo odlašalo do časa, o katerem so mislile šolske oblasti, da je za nie na vse strani najpriljavnejši. Zaveza je opozorila v postev prihajajoča okrajna učiteljska društva, da naj se o tem razpravlja pri zborovanjih. Društva so poslala tropredloge, katere je Zaveza poševala na vse strani. In kaj je storila Slomškova Zveza? Brez vednosti svojega članstva je naznanila absolutistični sklep zastopnikom bivšega deželne odbora v okrajnih šolskih svetih, ki so tudi res nasvetovali te učiteljske izvolitve v potrditev. In ker so imeli očitno premalo svojih mož za tropredloge, so se blestela ena in ista imena skoro v vseh okrajih. Večina višjega šolskega sveta je baie potrdila vse te tropredloge razum enega slučaja. Sino v ustavnih državah, zato smo prepričani, da bo izid tak, kakršen mora biti. Okrajne šolske nadzornike sme postavljati in odstavljati samo minister prosvete! Lastne pragmatike še nimamo, zato mora veljati § 27. dež. š. zakonika, ki se glasi: "Minister za uk in bogočastje imenuje za vsak okraj enega šolskega nadzornika in tam, kjer bi posebnih okoliščin zahtevalo, tudi več šolskih nadzornikov. Imenovanje se zgodi na podlagi nasveta trojnih oseb, ki ga naredi deželni šolski svet, imenuje se na šest let." Tudi novi § 32. se glasi enako. V Srbiji imajo sličen zakon. Brez vednosti ministrstva prosvete v Beogradu je bil odstopljen v letnišnji noletni od okrajnega šolskega nadzorstva tovariš Mir. Sijanec v Mariboru in brez privolenja istege je baie postavljen na njegovo mesto tovariš Fran Fink. Mi pa pravimo: **Brez nas o nas in preko nas se ne bo ničesar definitivnega sklepalo!** O tem imamo trdno zavzeto s kompetentnega mesta in od vodstva osrednjega Uduženja. **Zavedamo se svoje silne organizacijske moči.** Idejam smo posvetili ves prosti čas in razpoložljivi denar — na ne zaman. **Svoje pravično stališče bomo znali varovati neizprosno tem lažje tudi v prihodnje proti vsakomur!**

Sestava višjega šolskega sveta je za ljudskošolsko in meščanskošolsko učitelstvo krivična. Zastopniki cerkve in sred-

nješolskega učitelstva imajo v njem istotoliko članov kakor mi. Zahtevamo namani vsaj še dva svoja zastopnika v tej komisiji. **Ljudske šole nadzorui ljudski, meščanske šole meščanski in srednje šole srednješolski učitelji.** Za vse meščanske šole v Sloveniji zahtevamo v višjem šolskem svetu takoi posebnega višjega šolskega nadzornika, ki bo di meščanskošolski učitelji z daljšo prakso! Gimnazijiskim in realnim profesorom niti na um ne pride da bi zahtevali za svojo kategorijo šol vseučilišnega profesoria.

Pokrajinsko poverjenstvo za uk in bogočastje ni utemeljeno v nobenem zakonu. To poverjenstvo zavira redno šolsko upravo in zmanjšuje pomen višjega šolskega sveta na spodu. Na zgoraj na ministrstvo prosvete. Ta pokrajinska poverjenstva morajo iziniti s površja, ker se skrivajo za nemi politična ozadja. Vse gende tega poverjenstva prevzame višji šolski svet. **Odstranitev poverjenstev za uk in bogočastje bodi prva in najnujnejša naloga vseh pokrajinskih učiteljskih in profesorskih Zvez v kraljevini SHS.**

Ustanovitev uduženja jugoslovanskega učitelstva v Beogradu.

Prvi kongres jugoslovanskega učitelstva v kraljevini SHS nam je podaril udeleženie, 18. julij 1920 je za vse uduženo učitelstvo zgodovinski dan prvega reda. Izvršilo se je »Uduženje Jugoslovanskega Učitelstva v Beogradu« z naslednjimi poverjenstvi: Ljubljana, Zagreb, Sarajevo, Split, Cetinje, Novi Sad, Beograd, Skopje. Nepozabni ostanejo vsem udeležencem praznični dnevi, ko smo stali ob zibelki mogočne Unije. Za slovensko učitelstvo je pa kongres še posebej trajnega pomena. Izmed petih načrtov, ki so bili predloženi kongresu v potrditev, je bil sprejet z malimi izjemami naš osnutek pravil udeleženia, izdelan po najboljših virih od posebnega likvidacijskega odseka. 2. Ta načrt je pridobil za uduženje brate Hrvat, ki sicer niso imeli mandatov od Saveza za glasovanje k pristopu. 3. Imponiral je koncert, na katerem je dovršeno pel mešani zbor ljubljanskega učitelstva najboljši umetne in narodne slovenske pesmi. Misli nam hité nazaj na delegacijsko in kongresno zborovanje, v ledaljšče, na banket, na pozdravni sestanek v »Slaviji« k ručku v Topčideru in na Topčidersko brdo v avdienco... Okrog 200 Slovencev nas je bilo, vsega učitelstva pa okoli 5600. Nas, ki smo vajeni mirnih razprav, je osupnilo hrupno debatiranje. A kdor je metril te tovariše in jim pogledal globe v dušo, je zaznal, da je po njih pokrajinskih drvela razbesnela vojna dalje in vse drugače, kakor pri nas. Iskali so uteh v sindikatu, ki jim je po prestatnem strašnem trnjenju na bližji. Z rezultati pozantni smemo biti zadovoljni. Tudi Beograd ni bil sezidan v enem dnevu! Šest let je trajalo predno je bilo po začetku državnih pravic ustanovljeno 1. 1866. prvo slovensko učiteljsko društvo gori na Koroškem za velikovško dekanijo, a osemnatst let (1871—1889), predno je osnovalo slovensko učitelstvo na pobudo Celjskega učiteljskega društva svojo centralno organizacijo — Zavezo; dve leti so trajale samo priprave. Dosti Save se bo izšlo pred Beogradom v Dunav, predno se uredi vse organizacijske podrobnosti.

Doslej smo naslavljali vse dopise na srbsko učiteljsko beograjsko Uduženje, ki ni bilo primerno biti posredovalec med nami in raznim ministri v Beogradu. Odslej imamo lastno centralo, od katere smemo zahtevati točnega poslovanja. Dokler ne zasede v ministru prosvete določena mesta referentne vseh pokrajinskih poverjenstev, toliko časa ne bo še urejenih razmer. Čimprej se to zgodi tem uspešnejša postanejo pokrajinska poverjenstva poslovanja s centralo. Od teh strokovnjakov se zahteva, da so večji v administraciji in dobri poznavalci šolskih zakonikov in pokrajinskih učiteljskih organizacij. Zaveza je, dogovorno z višjim šolskim svetom, predlaga referentom v ministru prosvete za ljubljansko poverjenstvo tovariša Pavla Flereta. Tozadnji akt s stavljenimi pogoji je bil odločan v Beograd že 8. januarja t. l. ustmeni razgovor med obema v postev prihajajočima faktorijema pa se je vršil zadnjič ob kongresu. Rešitve pričakujemo v najkrajšem času.

Dva dni po kongresu je bil sestanek zastopnikov češkega učitelstva z zastopniki jugoslovanskega učitelstva, ki so se pogajali o vzajemnem medsebojnem delovanju. Kadar postane ugoden čas, se strnemo še z drugimi slovanskimi učiteljskimi uduženji. V »Uduženju Jugoslovanskega Učitelstva« je včlanjenih okrog šestnaest tisoč tovarišev in tovarišic. Naša moč narašča in z njo se dviga naš ugled.

Srebrni jubilej Zavezinega predsednika in blaginika.

Slučaj hoče, da ob dnevi, ko izročamo pomnošo Zavezo kot pokrajinsko poverjenstvo v rke »Uduženju Jugoslovanskega Učitelstva v Beogradu«, praznujemo Zavezina voditelja Luka Jelenc in France Luznar srebrni jubilej.

Dne 5. septembra 1895. sta bila izvoljena na skupščini v Novem mestu, in sicer prvi Zavezini predsednikom, drugi pa blaginikom. Ta posel opravljata nepretrgoma do današnjega dne. Redek je tak jubilej v zgodovini velikih organizacij.

Naš tovariš Luka Jelenc je spreten krmilnik na učiteljski ladiji. Vilharne dneve je doživel z Zavezo, a nikdar ni klonil glave. Z večjo in srečno roko jo je pripeljal v varen pristan — v Uduženje. Je simbol največje volje in hotenja, vztrajnosti in energije. Spominski spis, ki ga je sestavil ob petindvajsetletnici Zaveze, je dokaz, kako vzorno je delovala organizacija pod njegovim vodstvom.

V tistem domu, tam na Primskem pri Kranju, je operiral z Zavezinskimi računi dan za dnem vso petindvajsetletno dobo naš nedosežni finančni France Luznar. Ob prevzetju Zavezine blaginice spočetka ni imel dosti opravila. Delo pa se mu je leto za leto kmučilo, a od državnega preobrata sem tiči kakor mravlja pri denarnem prometu in v računskih zaključkih. Ko je prevzel 1. 1895. Zavezino blaginico, je štela Zaveza 901 člana, v blaginici pa je našel 201 K 60 h. Danes šteje Zaveza že 2277 družtvenikov in ima skoro četrtiliona letnih članarinskih dohodkov.

Oba slavljena sta kremenita značaja in neumorna delavca, zato je bilo častno delati vsakemu v njih družbi.

Neizmeren je dolg, ki ga Vama dolguje Zavezino članstvo. Sprejmita po delovnici od vse številne Zavezine armade najlepše, kar Vama moremo dati:

Hvaležnost našo in naša srca!

Dobrotno nebo pa podeli »Uduženju Jugoslovanskega Učitelstva« še mnogo takih vrlih mož!

Umetnost in vzgoja.

Piše prof. Fr. Suher.

(Dalje.)

VII.

Usiljuje se vprašanje, ali ne more govoriti tudi učitelj svojim učencem in jim razlagati umetnine? Nekateri pravijo, da ne.

Lichtwarcz je ustanovil način, kako se smejo razlagati umetnine. Rein, nemški pedagog, je tudi marsikaj dobrega povedal o tem. Poleg teh je govorilo nebroj drugih, Nemci, Amerikanci, Angleži. — Če učitelj le opozarja na kvaliteto umotvor, če z zadostno mero spoštljivosti govori o njem, ne usiljuje svojih nazorov, ne sodi in ne usiljuje sodb, ne bode nič pokvaril, če že ne bode dobro uplival. Zlasti naj se ogiblje vsake kritike, ki bi jemala umotvoru ugled: delovati mora, — da rabim Komenskega primero — kakor babica: pri porodu dobrih misli mora pomagati in zavračati mora slabe nazore s finim okusom. Delovati mora kakor »vodnik« nevednemu, sam mora dosti vedeti in tako sme svojim učencem govoriti v dober prid. — So popolnoma stvarne kvalitete, o katerih se lahko kaj pove: kompozicija oblik, barv, tek črt, harmonija tonov, način tehnike, zgodovina umotvora in še marsikaj. Višje kot vse to stoji umetnikova intuicija! Ta se da le slutiti in to delo čuvstva se mora prepuščati tistemu, ki umotvor uživa. — Torej misliti je na dva momenta: o umotvoru moramo nekaj vedeti, drugo čutiti. Kar te vede, se naj posreduje in poda, kar se mora čutiti, se naj vzbudi. Prvo bo brez dvoma lahko storil učitelj, drugo lažje umetnik.

Za oboje je seveda treba svoje izobrazbe. Naše učitelstvo ni v tem tako nevedče, kakor se včasih domneva. Mnogo jih je med učitelji, ki imajo dosti umetniškega čuta, so dobri diletantje. Ali so med njimi tudi umetniki, to naj sodijo drugi. — Najhujše vpliva kakor med drugimi nestrokovno ali nepedagoško izobraženimi ljudmi tudi v enem delu učitelstva mnenje, ki ga imajo še celo prosvitlenejši krogi, da je treba za male začetke v umetnosti, zlasti upodabljajoče umetnosti posebnega daru. (Bodi kar povedano: posebnega ne, pač pa navadnega zdravega razvoja čutil in duha!)

Prokletstvo tega predsodka je posledica, da zanemarjajo nekateri risanje in se ne izobrazujejo v smeri umetniške vzgoje tako kakor bi se mogli in morali. (Da je to le predsodek, o tem in pa v kakem smislu se more to tolnačiti, o tem bi bilo treba v posebnem poglavju razpravljati. Zgledov in razlogov za naše naziranje je pa na stotine. Prokletstvo omenje-

nega predsodka pri starših pa je tudi posledica, da zanemarjajo večkrat to stran umetniške vzgoje. Le majhen del učitelstva je — in ta del izgine med idealno mislečimi, — ki nima za umetnost in umetniško vzgojo zanimanja.

Velik del učiteljev je tudi v risanju dosti spreten. Prej bi rekel, da je treba nekaterim več znanja, ki je v zvezi z umetniško vzgojo. Vsi nedostaki bi se dali lahko popraviti, ako bi se le kdo merodajnih činiteljev zanimal za ta del vzgoje in bi se le nekoliko preustrojila učiteljska. Velika ovira pa je to, da se mora ne le znanje, ampak tudi spretne učiteljeva razblinit na premnogo strani. Učitelj mora obvladati več predmetov kakor bodisi kdorkoli. Na katerem zavodu se predava obvezno o toliko predmetih v enem letniku nega na učiteljsku?

In umetnost zahteva več časa nego vsaka druga stroka. Učitelj naj poje, gode, orgla, riše, slika, telovadi, opravlja vrt in poučuje v šoli ducat predmetov, ki zahtevajo deloma prav nadrobne študije. — Vrh tega naj organizira sokolstvo in orlovstvo, sodeluje pri posojilnici, opravlja občinske posle, skrbi za otroško siročad, socijalno oskrbo i. t. d. i. t. d.

Ali bi v oči gledel ne mogočnosti ne bilo v smislu Nietzschejevih načel, naj se poišče v gojencu »osebna moč« in uravna vzgoja glede na to središče — tudi pri učiteljskem naraščanju?

Naj bi se osnovala dva tipa učiteljskih, eden tip kmetijskega, drugi tip obrtnega značaja. V obeh tipih bi se zahtevala neka gotova mera obče naobrazbe, materialne, formalne, umetniške, potem pa bi se interesi ločili po potrebi, ki jih zahteva kmetijski stan, torej šola na kmetih, in obrtni ali uradniški stan, — torej šola v mestu. Na vsaki šoli teh raznih tipov pa bi zopet bila prilika, da se bodoči učitelj izobrazbi na določeno stopnjo obče izobrazbe, potem pa v to ali drugo smer, kamor čuti v sebi poklic, za kar se mu zdi, da ima več naravnih sil ali veselja.

Nastavljati bi bilo potem treba učitelje na raznih šolah tako, da bi, kakor potrebe zahtevajo, prišli na svoje mesto učitelji raznih smeri in sposobnosti, ki bi si vzgojno nalogo na zavodu kolikor mogoče delili, kjer bi tega bilo treba, zlasti na večrazrednih in meščanskih šolah, ki jih je osnovati več, kolikor mogoče. Učitelji meščanske šole, usposobljeni za risanje, bi pa morali imeti posebno sposobnost za umetniški pouk, katero bi morali dokazati pri izpitih za svojo stroko.

Na vsaki šoli, kjer je več učiteljev, bi moral vsaj eden krepko vihteti zastavo umetniške vzgoje. Umevno je, da bi podpiral tudi druge vzgojne potrebe, kakor bi se tudi nadejal, da drugi njega podpirajo po svoji moči.

Učiteljev delokrog je tolik, kolikor ga mora zmagati diletant v umetnosti, ki jo z iskreno ljubeznijo goji in ki se obenem tudi rad peča z njeno vzgojno silo. Segal zato ne bo v delokrog umetnikov, skrbel pa bo, da vzgoji čut za lepoto v vsakršnem oziru, ljubezen do vira vseh umetnostnih virov, namreč do narave, — do umotvorov samih in do domovine.

Ni toliko skrbi za umetniško vzgojo srednješolske mladine. Nam je za vzgojo mase.

V ljudstvu naj se ukorenini čut za lepoto, ki obenem tudi podpira čut za pravost. Naj bi postali nemogoči prizori, ki so se ponavljali med vojno, ko je vojak uničeval iz samega živinskega nagona vse, kar mu je prišlo pod roke, tudi najboljše proizvode umetnosti. (Znano je, kako so v Italiji portretom v grajskih damanah iztikali oči, vtikali naslikanim damam v usta cigarete ter mahali z meči po najlepših oljnatih slikah.) Naj bi se vzgojil čut spoštovanja do umetnosti in njenih del. Naj bi bili nemogoči prizori, ki so se godili tudi v Ljubljani v nepremišljenosti in nerazumu. — Kam te prišel nedolžen Fernkornov kip predučujoč Raddeckega, ki je bil dolgo časa edini posvetni spomenik iz brona? Tu pač ni vedela masa razločevati, kaj je umetnost, kaj je materialna vrednost in kaj je — narodna zavest.

(Dalje prih.)

Iz naše organizacije.

Društvene vesti.

+ Konjsko učiteljsko društvo je zborovalo dne 19. avgusta 1920 na deski šoli v Konjicah.

Po dolgem odmoru se je temu zborovanju odzvalo lepo število tovarišev, a ne tako, kakor se je pričakovalo. Dolžnost vsakega bi bila, da se tega zadnjega zborovanja v tem šolskem letu udeleži.

Nenavzočnosti niso opravičili sledeči člani: Hren Marija, Hren Adalbert, Jastrobnik Milada, Ravbar Ivan, Serajnik Lovro, Serajnik Božena, Murgel Ana, Pangerc Emil, Časl Janko, Petrič Ljudevit, Petrič Kristina, Režabek Antonija, Hribnik Neža, Serajnik Liza, Rudolf Vida, Fabiani